

Durumsal Suç Önleme Yaklaşımı Çerçevesinde Beyaz Yakalı Suçların Önlenmesi Gökçe Sinem ERBUĞA¹

Özet

Birçok beyaz yakalı suçun, failin sahip olduğu mesleki fırsatları kötüye kullanılmasından kaynaklanması söz konusudur. Bu nedenle beyaz yaka suçlarının önüne geçilebilmesi için suç doğuran organizasyon temelli suç fırsatlarının engellenmesi gerekmektedir. Çalışma, söz konusu bu suç fırsatlarının kısıtlanması yoluyla beyaz yakalı suçların önlenebileceğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda çalışmada durumsal suç önleme yaklaşımından yararlanılmaktadır. Çalışmada, durumsal suç önleme yaklaşımı tarafından öngörülen suç önleme tekniklerinin beyaz yaka suçlardaki uygulanabilirliği değerlendirilmektedir. Bu tekniklerin ortaya konulmasının ardından durumsal suç önleme yaklaşımı dahilinde şirketlerin alması gereken önlemlere yer verilmiştir. Ancak sonuç itibarıyla görülmektedir ki durumsal suç önleme, beyaz yaka suç olaylarını azaltmada etkili bir yaklaşım olsa da beyaz yaka suç olaylarının tamamen önüne geçememektedir.

Anahtar kelimeler: Suç, Beyaz Yakalı Suç, Suç Fırsatları, Durumsal Suç Önleme Yaklaşımı

Jel Kodu: G41, M42, M49

Deterring White Collar Crimes within the Framework of Situational Crime Prevention Approach

Abstract

It is the case that many white-collar crimes result from the abuse of professional opportunities that the perpetrator holds. For this reason, in order to deter white collar crimes, it is necessary to prevent organization-based crime opportunities that cause crime. This study aims to present that white-collar crimes can be prevented by restricting these criminal opportunities. In this direction, situational crime prevention approach is used in the study. The study evaluates the applicability of crime prevention techniques proposed by the situational crime prevention approach in white-collar crimes. After the introduction of these techniques, the measures that should be taken by companies within the situational crime prevention approach are explained in details. However, as a result, situational crime prevention is an effective approach in reducing white collar crime incidents, it cannot prevent white-collar crimes completely.

Keywords: Crime, White Collar Crime, Crime Opportunities, Situational Crime Prevention Approach.

Jel Codes: G30, G41, M42, M49

1. GİRİŞ

Günümüzde, finansal piyasalar çok fazla kurumsal sahtekarlık ve muhasebe skandallarıyla karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle son yüzyılda gerçekleşmiş olan muhasebe skandalları dikkatli bir biçimde incelendiğinde, şirketlerin gerek çalışanlarını gerekse de yatırımcıları ve piyasaları çeşitli sahtekarlık yöntemleriyle kandırdığı ve yanılttığı görülmektedir. Büyük yıkımlarla sonuçlanan muhasebe skandallarının meydana gelme sürecinde şirketler, kamuoyuna hileli ve hatalı raporları sunarak sadece çalışanlara ve yatırımcılara

değil aynı zamanda toplumsal çıkara da zarar vermektedir. Bunun yanı sıra, söz konusu bu skandalların bir diğer sonucu da piyasalardaki güven ikliminin bozulmasıdır. Böylelikle küreselleşen piyasalarda şirketlerin, sadece kar maksimizasyonunu hedefleyen güvenilir ekonomik aktörler olduklarına dair inanç oluşmaktadır. Şirketlerin en temel amaçlarından biri olan kar maksimizasyonu hedefinin kamu yararını sağlama hedefiyle paralellik göstermesi ve uyumlu olması gerekmektedir. Sosyal faydanın sağlanması hedefine ulaşılabilmesi için, şirket bünyesinde gerçekleştirilecek olan potansiyel beyaz yaka suçların önlenmesi, potansiyel suçluların suç işlemekten caydırılması

ATIF ÖNERİSİ (APA): Erbuğa, G. S. (2020). Durumsal Suç Önleme Yaklaşımı Çerçevesinde Beyaz Yakalı Suçların Önlenmesi. *İzmir İktisat Dergisi*, 35(3), 593-609. Doi: 10.24988/ije.202035311

¹ Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Buca / İZMİR, **EMAIL:** gokce.erbuga@deu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-1604-4668

gerekmektedir. Literatürde beyaz yaka suçların engellenebilmesi adına suç eylemini, suçluyu, suçlunun kişilik özelliklerini, suç işlenmesine imkân tanıyan sosyal, kültürel, çevresel ve hukuki unsurları, suçluluk kavramını, suçluluğa yol açan genetik faktörleri ve diğer birçok çeşitli unsuru temel alan çok sayıda farklı bakış açısı mevcuttur. Uygulamada suç önleyici yaklaşımların en çok tercih edilenlerden bir tanesi de durumsal suç önleme yaklaşımıdır. Çalışmada durumsal suç önleme yaklaşımı detaylı bir biçimde ele alınmakta ve bu çerçevede, yaklaşım bünyesinde önerilen suç önleme teknikleri sıralanmaktadır. Durumsal suç önleme yaklaşımının beyaz yaka suçların önlenmesi konusunda ne derece başarılı olduğunu belirlemek adına, suç önleme tekniklerinin beyaz yaka suçlarda uygulanma yöntemi tartışılmaktadır. Bu bağlamda çalışmada öncelikle suç kavramına dair kavramsal bir çerçeve çizilmekte ve literatürde yer alan suç teorileri genel hatlarıyla ortaya konulmaktadır. İzleyen bölümde beyaz yaka suç kavramı ele alınarak bu suçların durumsal suç önleme yaklaşımı dahilinde nasıl kontrol altında tutulabileceği açıklanmaktadır.

2. SUÇ KAVRAMI

Suç tarihinin başlangıcı, insan türünün var olmasıyla eş zamanlıdır. Diğer bir ifadeyle, insanoğlu var oldukça suç da var olmuştur. Aslan (2017:19), insanlık tarihiyle birlikte açığa çıkan suç kavramının olmadığı bir toplum olmayacağını belirtmektedir. Durkheim (1979:65) tarafından, “suçun son derece normal bir olgu olduğu” ve “suçun görülmediği bir toplumun mümkün olamayacağı” anlayışı geliştirilmiştir. Suçun normal bir olgu olarak kabul edilmesi ve her zaman görülmesinin mümkün olmasının temelinde, insanların haz odaklı hedonist varlıklar olması yatmaktadır. Hedonist olan bu varlıklar, her zaman kendi bireysel çıkarlarını maksimize etme gayretinde olup; bu amaç doğrultusunda zaman zaman hata yapabilmektedir. Hata yapma ihtimali, bireylerin hata içeren faaliyetlerinin çoğunlukla suç işleme eylemiyle sonuçlanmasına sebebiyet vermektedir. Diğer bir ifadeyle Durkheim, toplumsal kural ve normlardan bir sapma olarak nitelendirdiği suçtan bağımsız bir toplum düşünülmemeyeceğini belirtmektedir (Aytaç ve diğ., 2007: 24).

Suçun görülmediği bir toplumdan bahsetmenin mümkün olmadığını belirten Durkheim (1985), her toplumun ve hatta her kültürün kendisine ait bir suç anlayışı olduğunu belirtmektedir. Öyle ki suç kavramı son derece dinamik bir yapıda olup, aynı toplum için bile zaman içinde farklılaşabilmektedir (Gökulu, 2010:209). Zaman ve kültür bağlamında son derece değişken ve dinamik bir yapıda olan suçun, hangi insan eylemlerini kapsayıp hangilerini kapsam dışında bıraktığına dair kesin bir çerçeve bulunmamaktadır (Beirne ve Messerschmidt, 1995:11). Benzer şekilde suç olgusunun çok sayıda toplumsal dinamik etkisi altında bulunması suça ilişkin herkes tarafından kabul görmüş bir tanımlama yapabilmesini engellemektedir (Burkay, 2008:2).

Her ne kadar suç kavramına ilişkin evrensel nitelik taşıyan tek bir tanımdan bahsetmek mümkün olmasa da literatürde çeşitli kaynaklara dair farklı suç tanımları mevcuttur. Mevcut suç tanımları ele alındığında, tüm tanımların ortak bir biçimde “suç teşkil eden saldırı eylemine” değindiğini söylemek mümkündür. Bu kapsamda, suçun odak noktasını “bireylerin saldırı amaçlı gerçekleştirdikleri eylemler” oluşturmaktadır. Suça dair dikkat çeken bir diğer özellik ise, suçun beraberinde cezayı getirmesidir. Suça yalnızca bireylerin gerçekleştirdikleri eylemler neden olmamakta; eylemsizlik, yoksunluk, gerekli özeni göstermeme, ihmal, unutkanlık, umursamazlık ya da atlama gibi insan davranış ve tutumları da suç oluşumuna neden olabilmektedir.

Sosyolojik açıdan bakıldığında, suçun bireysel eylemlerden ziyade sosyal normlar tarafından belirlenmiş olan bir saldırı eyleminden kaynaklanması söz konusudur. Bunun yanında suç eyleminin, toplumsal kural, normlar ve yasaların ihlaline sebebiyet vermesi ve kanun koyucular tarafından, suç teşkil eden söz konusu eylemin cezai yaptırımlarla karşılanması bilinen bir gerçektir. Ancak suçun gerektirdiği cezai yaptırımların, ceza hukukundaki suç ve cezaların kanuniliği ilkesi gereği kesin bir biçimde bir kanuna bağlı olması gerekmektedir. Söz konusu ilke, 1950 tarihinde temel insan haklarından biri olarak “İnsan Hakları ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi”nde kendine yer bulmuştur (Eşitli, 2013:231). Öte yandan benzer bir şekilde Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 38. maddesine göre de sadece kanunun açık bir şekilde suç olarak

değerlendirdiği eylemlerin cezai yaptırımının olacağı ve bu cezai yaptırımın türünün ve şiddetinin sadece kanunlar tarafından belirleneceğini söylemek mümkündür. Böylece Anayasa'nın 38.maddesi gereğince, kanunca suç kapsamına alınmamış eylemler her ne kadar hukuka aykırılık teşkil etseler bile suç niteliği taşımamakta ve suç olarak değerlendirilmemektedir (Anayurt, 2001:133).

Akers (1991:202)'a göre suç eylemlerinin temelinde "bireysel menfaat" elde etme amacı yatmakta ve bireysel menfaati sağlamak adına gerçekleştirilen şiddet içeren eylemler veyahut sahtekarlık eylemleri, suç teşkil etmektedir. Gottfredson ve Hirschi (1990)'ın yapmış olduğu suç tanımlaması ise Akers'ın tanımlamasıyla paralellik göstermektedir. Gottfredson ve Hirschi'ye göre suç, "*kişisel menfaat arayışı içinde gerçekleştirilen şiddet eylemi/usulsüzlük/dolandırıcılık*" olarak ifade edilebilmektedir. Bu bakış doğrultusunda suça sebebiyet veren şiddet, usulsüzlük ya da dolandırıcılık fiilleri, bireysel menfaatlerin tatmin edilmesi ve maksimizasyonu hedefinden kaynaklanmaktadır. Hirschi ve Gottfredson (1989), aynı eylemlerin farklı şartlarda gerçekleşmesi durumunda aynı olmayan sonuçlara sebep olacağını belirtmektedir. Başka bir ifadeyle, bir eylemin suç teşkil edip etmemesi hangi koşullar altında gerçekleştirildiğine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Gottfredson ve Hirschi'nin suça dair olarak vurguladıkları en temel şey, suç işleme niyetine sahip bireylerin fayda ya da kazanç sağlama noktasında uzun vadeli plan yapmadıkları, kazanç ya da fayda elde etme amacıyla gerçekleştirdikleri suç teşkil eden eylemlerinin çoğunlukla kötü bir biçimde sonuçlandırıldığıdır.

Suçun neden olacağı olumsuz sonuçlar gerek mikro gerekse de makro ölçüde gerçekleşebilmektedir. Suç işlenmesi sonucunda, söz konusu suçtan sadece mağdur ve suçlu etkilenmemektedir. Suç, kamu düzeni göz önünde bulundurulduğunda da büyük bir tehlike oluşturmakta, toplumu oluşturan kesimlere zarar verebilmekte, toplumsal huzuru zedelemekte, toplumsal düzensizliğe ve hatta toplumsal yıkımlara varıncaya kadar çok çeşitli zararlara neden olabilmektedir. Suç sonucunda hem maddi hem de manevi zararlar meydana gelmekte, bütün bu zararlar birlikte değerlendirilmelidir. Suçun neden olacağı maddi olmayan zararlar, maddi

zararlara oranla çok daha büyük tehlike arz etmektedir (Dolu ve diğ., 2010:61).

3. DURUMSAL SUÇ ÖNLEME YAKLAŞIMI

Suçun insanlık tarihi kadar eski olması ve sadece bireysel değil aynı zamanda toplumsal ölçekte de zararlara sebep olması nedeniyle, literatürde konuya ilişkin yapılmış olan çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Söz konusu bu araştırmalar sadece suçun hukuki boyutunu ele almamakta; aynı zamanda çeşitli disiplinler açısından da suçun farklı boyutlarının ortaya koyulmasını sağlamaktadır. Yapılan bu çalışmalar aynı zamanda suça ilişkin çok sayıda teorinin geliştirilmesine de olanak sağlamıştır. Suç teorileri genel itibarıyla suç teşkil eden insan eylemlerinin altında yatan faktörleri diğer bir deyişle suç motivasyonlarını açığa çıkarmayı hedeflemektedir. Bir takım suç teorileri, suç eylemlerinin hareket noktasını kişisel faktörler olarak belirlerken, suçun meydana gelmesine imkân sağlayan genetik, psikolojik, sosyolojik ve çevresel faktörleri kendine temel olarak alan suç teorileri de mevcuttur.

Günümüzde suç fırsatları, suçun meydana gelmesindeki en önemli etkenlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Felson, 2002). Suç, potansiyel suçlunun mevcut bir durumu suç olarak algılaması ve bundan yararlanmaya karar vermesi durumunda ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda durumsal ve çevresel etmenlerin suç fırsatları yaratması veyahut potansiyel suçlunun suç fırsatlarına erişimini kolaylaştırması söz konusu olmaktadır. Suç fırsatlarının net bir biçimde anlaşılması, bazı suç türlerinin neden belirli yer ve zamanlarda tekrar ettiğini tahmin edebilme açısından son derece önemli bir ipucu sunmaktadır (Benson ve Madensen, 2007). Bu nedenle kriminoloji alanında söz konusu bu etmenlere ayrı bir önem verilmekte ve bu etmenler alanda önemli bir çalışma konusu haline gelmektedir (Cohen ve Felson, 1979; Felson, 2002; Clarke, 1997). Suç fırsatlarının belirlenerek, potansiyel suçluların söz konusu bu fırsatlara erişimi kısıtlamayı amaçlayan durumsal suç önleme yaklaşımı, günümüzde kendisine sıklıkla uygulama alanı bulmaktadır.

Durumsal suç önleme yaklaşımı teorik temellerini klasik okul ve neo-klasik kriminoloji öğretilerinden almakla beraber, kriminoloji alanında bahsi geçen bu okul öğretilerinin ötesine geçerek yeni bir suç önleme yaklaşımı

sunmaktadır. Suçu ele alış biçimlerine ilişkin literatürde çok sayıda teori bulunmasına rağmen, tüm bu teorilerin başlangıç noktası olarak nitelendirilen “klasik okul” öğretilerinin net bir şekilde anlaşılması durumsal suç önleme yaklaşımı anlamak adına oldukça önemlidir.

Klasik okul bireylerin doğası gereği haz ve faydalarını artırarak, acı ve maliyetleri azaltma eğiliminde olan bencil varlıklar olduğunu ve bu yapıları sebebiyle her zaman bireysel çıkarlarını maksimize etme arayışında olduklarını savunmaktadır (Dolu, 2009a:96). Glick (2005) ile Miller ve arkadaşlarının (2006) da çalışmalarında vurguladıkları nokta, klasik okula ilişkin argümanların “faydacılık, hedonizm, rasyonalite ve özgür irade” kavramlarından hareketle oluşturulduğudur.

Klasik okul bakış açısına göre suçlu bireyler, suç niteliği taşıyan eylemlerini gerçekleştirmeden önce rasyonel bir karar verme sürecinden geçmektedirler. Daha açık bir ifadeyle, potansiyel suçlular suç işlemeyen önce suçtan elde edecekleri fayda ile yakalanmaları durumunda suçun neden olacağı zararları göz önünde bulundurarak suç işleme ya da işlememe kararı vermektedirler. Fleisher (1966), Becker (1968), Ehrlich (1973, 1996) ve Cornish ve Clarke (1986)'in yapmış oldukları araştırmalar göstermektedir ki bireyler suç işleme/işlememe kararlarını, söz konusu bu suçtan kazanmayı umdukları fayda, suçun beraberinde getireceği cezai müeyyide gibi maliyetler ve suç işlemenin riski çerçevesinde vermektedirler (Çakmak, 2015:10-11).

Klasik okula göre bir suçu engellenmenin yolu potansiyel bir suçlunun, suç işlemeye ilişkin motivasyonunu ortadan kaldırmaktır. Bu doğrultuda suç caydırıcı uygulamaların, suçlu bireyin iradesini sakatlamaya yönelik olması gerekmektedir.

Modern hukuk sistemlerinin teorik altyapısını klasik okulun yanı sıra pozitivist kriminoloji öğretileri oluşturmaktadır (Seyhan, 2016:38). Pozitivist kriminoloji okulu, klasik öğretiyi izlemekle birlikte klasik öğretilerden oldukça farklı bir bakış açısına sahiptir. Pozitivist kriminoloji okulu, cezalardan ziyade suçu meydana getiren motivasyonlarla ilgilenmektedir. Klasik okul öğretisinin bireylerin suç işlerken rasyonel tercihlerde bulunduğu varsayımının aksine pozitivist öğretisi, bireylerin suç işleme kararını

etkileyen genetik, çevresel, psikolojik vb. diğer etmenlerin varlığından bahsetmektedir. Bahsi geçen bu bakış açısına göre kişilerin tam anlamıyla özgür bir iradeye sahip olmadıkları, bireylerin iradelerinin çeşitli toplumsal faktörler tarafından sakatlandığını söylemek mümkündür. Bireylerin cezai ehliyeteye sahip olup olmaması işlemiş oldukları suçlardan dolayı cezai müeyyideye uğramalarına herhangi bir engel teşkil etmemektedir.

Neo-klasik okul ise, temelini klasik okulun ana varsayımlardan almakla birlikte bu varsayımları bir adım öteye taşımakta ve bir eylemin suç teşkil edebilmesi için gereken asgari koşulların oluşumunu engelleyerek suç işlenmesinin önüne geçilebileceğini iddia etmektedir. Neo-klasik okul bakış açısına göre suçu meydana getiren koşullar, suçun oluşum sebeplerine oranla daha çok ele alınması gereken ve öncelikli unsurlardır. Neo-klasik okul öğretilerinde suç kavramının kapsamlı bir şekilde irdelenmesi ve suç eylemlerinin önüne geçilebilmesi için öncelikle suçun oluşumuna imkân tanıyan koşullar değerlendirilmektedir (Özkan, 2016:50).

Neo-klasik okulun öğretileri çerçevesinde geliştirilen rasyonel tercihler teorisi, bireylerin doğaları gereği rasyonel varlıklar olduğu ve karar verme süreçlerinde de sahip oldukları rasyonaliteden yararlandıkları varsayılmaktadır. Ancak rasyonel tercihler teorisi sadece bireylerin rasyonel karar verme süreçlerine odaklanmakta; suç ve suçluluğu doğuran faktörleri hesaba katmamaktadır. Diğer bir taraftan rasyonel tercihler teorisi bağlamında bireylerin suç işleme/işlememe kararını verme süreçlerinde hür iradeleriyle rasyonel tercihlerde buldukları kabul edilse de gerçek hayatta bireylerin rasyonellikleri sınırsız değildir.

Clarke ve Cornish (1985), yapmış oldukları çalışmada rasyonel tercihler teorisinin “bireylerin sonsuz rasyonaliteye sahip olduğu” varsayımına karşı çıkarak; bireylerin iradelerinin ve rasyonalitelerinin gerçekte bir sınırı olduğunu savunmaktadırlar. Klasik okulun sonsuz irade ve rasyonalite kabulüne karşı çıkan Clarke ve Cornish (1985), klasik okul ile neo-klasik okulun farklılaşması noktasında Herbert Simon'ın “sınırlı rasyonalite (bounded rationality)” yaklaşımını temel almaktadır. Derek Cornish ve Ronald Clarke (2003:278-280)'a göre suç her ne kadar bireylerin rasyonel kararlarından etkilense de söz konusu bu

rasyonalite sınırlı bir rasyonalitedir. Dolayısıyla, potansiyel suçlu olarak değerlendirilen birey suç işlemeye/işlememeye dair karar verirken, hiçbir zaman tam anlamıyla sahip olması gereken bilgi ve donanımına sahip olarak karar alamamaktadır (Schmallegger, 2004:120). Potansiyel suçlunun her zaman yetenek, bilgi ve zaman konularında sınırlılığın mevcuttur (Cornish ve Clarke, 2003).

Öte yandan literatürde suç teşkil eden fiil ve eylemlerin potansiyel suçlular için rasyonel bir tercih olarak değerlendirilmesinin, suçu caydırıcı ve önleyici uygulamalarla sağlanabileceğini belirten araştırmalar da bulunmaktadır. Ancak, bireylerin rasyonalitelerinin sınırlı olması, suçu caydırıcı ve önleyici uygulamaların etkinliği, ceza adalet sisteminin eksiklikleri, suçun ne zaman, nerde ve nasıl işlendiği, suçun doğrudan yöneltildiği hedef, suç ve suçlu nitelikleri gibi değişkenler, caydırıcılık temelli görüşün yeterliliğinin sorgulanmasına sebep olmaktadır (Dolu ve Büker, 2009:5).

Durumsal suç önleme yaklaşımı esasen diğer kalan tüm kriminolojik öğretilerden radikal bir biçimde farklılaşarak, suçun ortaya çıkma olasılığını en aza indirebilmek amacıyla çeşitli yönetsel ve çevresel değişiklikler yapılması zorunluluğundan bahsetmektedir.

Felson (1996:23)'ın konuya ilişkin olarak sağladığı bakış açısına göre, durumsal suç önleme yaklaşımı, "suç teşkil eden fiil ve eylemlere imkân tanıyan durumların ortadan kaldırılarak, suç olaylarının önüne geçilmesi amacıyla yararlanılan yöntemler"i kapsamaktadır. Clarke (1997), suç teşkil eden fiil ve eylemlerin önüne geçmeye hizmet eden ve gerek mikro ölçekte olacak şekilde bireyler tarafından gerekse de makro ölçekte şirketler tarafından düzenli bir şekilde alınacak tüm tedbirleri sistematize ederek literatüre "durumsal suç önleme yaklaşımı" olarak dahil etmiştir. Clarke'a (1997) göre suç önlemeye yönelik olan uygulamaların "daha etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi ve tüm toplumu içine alacak biçimde bilimsel bir disiplin olarak değerlendirilmesi" gerekliliğini belirtmiş ve dolayısıyla durumsal suç önleme yaklaşımı kriminoloji literatürüne kazandırılmıştır (Malkoç, 2014:3).

Durumsal suç önleme yaklaşımı, literatürde bahsi geçen diğer suç teorilerinden farklılaşarak bireyin kendi hür iradesi ve isteğiyle suç işlemekten uzak durduğu kabulünde bulunmakla birlikte, suçlu

bireylerin yakalanması ve cezai müeyyideye uğramaları hususları ile ilgilenmemektedir. Söz konusu bu yaklaşım, suçun aktörü olan bireylerden ziyade bizzat işlenen suçları odak noktasına getirmekte ve bireyin suçlu hale gelmesine neden olan koşullar yerine suçu meydana getiren koşullara yoğunlaşmaktadır. Yaklaşımında, kişilerin suç işleme motivasyonlarından öte suçların nasıl meydana geldiği daha önemlidir. Yaklaşım çerçevesinde kişilerin gelecekte yeniden suç işlemelerini engelleyebilmek adına hangi durumsal etkenlerden yararlanılabileceği belirlenmeye çalışılmaktadır. Gottfredson ve Hirschi (1990) ile paralellik gösterecek şekilde diğer suç önleme teorisyenleri de durumsal suç önleme yaklaşımı çerçevesinde suç ve suçluluk kavramları arasında bir ayrım olduğunu kabul etmekte ve suçluluğu ikinci plana atarak suç eyleminin kendisine odaklanmaktadır (Benson ve Madensen, 2007). Suç teşkil eden fiil ve eylemlerin belirlenerek ortaya çıkarılması, söz konusu bu fiil ve eylemleri gerçekleştiren suçluların hak ettikleri cezayı almaları durumsal suç önleme yaklaşımı için öncelikli gündem maddeleri arasında yer almamaktadır. Durumsal suç önleme yaklaşımı, toplumsal düzenin veyahut toplum genelinde hâkim olan kural, norm ve değerler tarafından şekillendirilen toplumsal kurumların geliştirilmesi/iyileştirilmesi yoluyla suçun ortadan kaldırılması konusyla ilgilenmezken, suç eyleminin suç potansiyeli taşıyan bireyler için daha az cazip hale getirilmesini sağlama amacına hizmet etmektedir (Clarke, 1997:2).

Durumsal suç önleme yaklaşımı suç oluşumuna neden olacak fırsatları azaltmak suretiyle suçun önüne geçilmesinin, alınacak tedbirler, yönetsel kararlar ve çevresel düzenlemeler vb. uygulamalarla mümkün olduğunu ifade etmektedir. Durumsal suç önleme yaklaşımının temelinde suç fırsatlarını azaltma hedefi yer almaktadır. Bahsi geçen bu amacı yerine getirebilmek için yaklaşım, suç işleyen bireylerin yakalanma ihtimallerinin artırılması ve suçtan sağlanacak yararın azaltılması gerektiğini ifade etmektedir (Dolu, 2009b:16). Benson ve Madensen (2007) durumsal suç önleme teorisini, potansiyel suçlular için mevcut olan fırsat yapılarının çeşitli boyutlarını değiştirerek suçun tamamen önlenemezse azaltılabileceği önermesine dayandırmaktadır.

Birçok gelişmiş ülkede durumsal suç önleme yaklaşımından fiziksel ortamların yeniden tasarlanması sürecinde yararlanılmaktadır. Fiziksel mekanların suç eylemlerini teşvik etme veyahut engelleme konusunda önemli bir rol oynadığı bilinen bir gerçektir. Bu nedenle durumsal suç önleme yaklaşımı dahilinde fiziksel mekanlarda “savunulabilir alan (defensible space) yaratma” ve “çevresel tasarım yoluyla suç önleme (crime prevention through environmental design)” çalışmaları yürütülmektedir. Bunun yanı sıra, durumsal suç önleme yaklaşımı bünyesinde “sorun odaklı polislik faaliyetleri” yürütülerek belirli suç türleri için daha etkin ve hızlı bir biçimde önlemler alınması sağlanmaktadır. Bahsi geçen bu önlemler durumsal suç önleme yaklaşımının günümüzdeki haline ulaşmasında ve temel ilkelerinin oluşturulmasında son derece önemli adımlar olarak nitelendirilmektedir (Benson ve Madensen, 2007). Clarke’a göre (1995) durumsal suç önleme yaklaşımı,

1. Oldukça özel suç türlerine yönelik olan,
2. Yakın çevrenin mümkün olduğunca sistematik ve kalıcı bir şekilde yönetilmesini, tasarlanmasını veya manipüle edilmesini içeren ve
3. Suçu, işlenmesi daha zor ve riskli kılarken aynı zamanda daha az ödüllendirici ve mazur görülebilen bir hale getiren suç fırsatlarını azaltıcı önlemleri kapsamalıdır.

Wortley (2001) ile Cornish ve Clarke (2003)’a göre ise durumsal suç önleme yaklaşımının bahsi geçen önlemlerin yanı sıra, durumsal suç tetikleyicilerini (suç işleme motivasyonunu tetikleyen etmenleri) kontrol altında tutma ve suç tepkilerini kışkırtmaya yönelik olan durumsal faktörlerin ortadan kaldırma çabalarını da kapsamaması gerekmektedir. Benson ve Madensen (2007), durumsal suç önleme yaklaşımının temel ilkelerini beş temel başlık altında ele almaktadır. Potansiyel suçlular açısından suçun cazibesini azaltmaya yönelik olan bu ilkeler aşağıda sıralanmaktadır:

1. Suçun işlenebilmesi için gereken çabanın artırılması,
2. Suç teşkil eden eylemin tamamlanmasından önceki, eylem sırasındaki veyahut eylemin tamamlanmasından sonraki aşamaları kapsayan suç sürecinde potansiyel

suçlunun karşılaşıacağı yakalanma riskinin artırılması,

3. Suç sonucunda elde edilebilecek olan ödüllerin azaltılması,
4. Daha önceden planlanmamış olan suç eylemlerini tetikleyebilecek durumsal koşulların azaltılması ve
5. Failin suç teşkil eden eylemlerini haklı çıkararak veya faili suçun doğuracağı sorumluluktan kurtaran bahaneler üretmesinin önüne geçilmesidir.

Her ne kadar durumsal suç önleme yaklaşımının temel ilkeleri beş ana başlık altında özetlense de söz konusu bu ilkelerin, potansiyel suçlunun belirli suç türü açısından çaba, risk, ödül, tetikleme ve bahane üretme algısına göre değiştiği unutulmamalıdır (Benson ve Madensen, 2007). Kişisel yargılara dayanan bu algılar, durumsal suç önleme yaklaşımı dahilinde suç önleyici çabalara ilişkin genel bir çerçeve çizilmesine olanak vermektedir. Genel çerçeveyi çizen bu 5 temel suç azaltıcı ilkenin uygulanabilmesi için literatürde 25 özel teknik yer almaktadır (Tablo-1).

Tablo-1: Durumsal Suç Önlemeye İlişkin 25 Teknik

Çabaları Artırmak	Risklerin Artırılması	Ödül Azaltma	Tetikleyicileri Azaltmak	Bahane Önlemek
Hedefe erişimi zorlaştırmak	Muhafızlık görevlerini genişletme	Hedefleri gizleme	Bıkkınlığı ve stresi ortadan kaldırılma	Kurallar koyma
Binalara girişleri kontrolü	Doğal gözetime yardımcı bulunma	Hedefleri ortadan kaldırma	Anlaşmazlık çözümü	Talimatlar yayınlama
Bina çıkışları kontrolü	Anonimliği azaltma	Eşyaların tescilli	Duygusal uyarılmayı azaltma	Ahlaki bilinci uyarma
Suçluların bertarafı	Mekân yönetimi	Piyasaları bozma	Akran baskısını etkisiz hale getirme	Uyum konusunda yardımcı olma
Kontrol araçları ve silahlar	Resmi gözetim güçlendirme	Suç teşvik edicileri ortadan kaldırma	Taklitlerden vazgeçme	Alkol ve uyuşturucu kontrolü

Kaynak: Cornish ve Clarke, 2003.

Suç fırsatlarının azaltılmasına dair belirlenen ilkelerden ilki, suç işlenmesi sırasında gösterilen çabanın artırılmasıdır. Diğer bir ifadeyle kişinin suç işlemek için gösterdiği çaba artırılarak, kişinin suç işlemesinden vazgeçmesi sağlanabilmektedir. Bu bağlamda kişinin suç hedefine erişimi daha zor hale getirilmelidir. Örneğin hırsızlık vakalarının yoğun olduğu bir mahallede arabalara çelik

direksiyon kilitlerinin takılmasıyla birlikte, araba hırsızlıklarında önemli ölçüde düşüşler yaşanmıştır (Webb, 1994). Binalara giriş ve çıkışların kontrol altında tutulması, görevli olmayan ya da istenmeyen kişileri binalardan uzak tutacağı gibi kontrol edildiğini bilen kişinin suç işlemesini de daha zor bir hale getirecektir. Binalarda kontrolün sağlanması, giriş ve çıkışlarda elektronik kartların kullanılması, kimlik gösterilmesi veya giriş ve çıkışlarda güvenlik noktalarının kurulması gibi önlemlerle gerçekleştirilebilmektedir. Sokakların kolluk kuvvetleri tarafından yaya ve araç trafiğine kapatılması, barların yerlerinin belirlenmesi ya da kadın ve erkek tuvaletlerinin birbirinden ayrı yerlerde bulunması suçluların bertaraf edilmesi açısından suç fırsatlarını engelleyici teknikler olarak belirlenmiştir. Akıllı silahların kullanımı, çalıntı telefonların kullanıma kapatılması, spreya boya satışlarının gençlere kısıtlanması da suç işlenmesi sırasında gösterilecek olan çabanın artırılmasına yönelik önlemlerdir.

Durumsal suç önleme yaklaşımına göre suç fırsatlarının azaltılmasının bir başka yolu da risklerin artırılmasıdır. Potansiyel failin suç işlemesi durumunda karşılaşacağı en büyük riskleri yakalanma ve cezalandırılma riski oluşturmaktadır. Söz konusu bu risklerin artırılması, rutin önlemlerin sıklaştırılarak muhafızlık görevlerinin genişletilmesi veya sokak ışıklandırılmalarının sağlanması, savunulabilir mekanların yeniden tasarlanması ve muhbirlerin desteklenmesiyle doğal gözetimin sağlanması yoluyla gerçekleştirilebilmektedir. Resmi üniformaların ve mesleki kimliklerin kullanımı anonimliği ortadan kaldırmak suretiyle suç fırsatlarının azaltılması bakımından önemli adımlar olarak değerlendirilmektedir. Risklerin azaltılmasını sağlayacak olan diğer eylemler ise mekân yönetimi ve resmi gözetim çerçevesinde kapalı devre kamera sistemlerinin (CCTV) kurulması, daha fazla güvenlik görevlilerine yer verilmesi, kırmızı ışık kameralarının ve hırsızlar için alarm sistemlerinin oluşturulmasıdır.

Suçtan elde edilecek ödülün (getirinin) azaltılması, durumsal suç önleme yaklaşımının suç fırsatlarını engelleyici bir diğer ilkesidir. Bu bağlamda suçun yöneldiği hedeflerin gizlenmesi veyahut ortadan kaldırılması, kadın sığınma evlerinin kurulması, sanal kredi kartlarının kullanılması ve arabalarda çıkarılabilir radyolara yer verilmesi gibi tekniklerle

gerçekleştirilebilmektedir. Ürün markalama, araçlarda ruhsatlandırma yapılması ve oto teypleri için kimlik numarası uygulaması da eşyaların tescil edilmesi yoluyla suç fırsatlarının azaltılmasına imkân tanımaktadır. Tefecilerin kontrol altında tutulması piyasa bozucu eylemler açısından önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, duvar yazıları ve resimlerinin (grafitilerin) silinmesi, yollara hız kasislerinin yapılması ve ürün alarmlarının ürün üzerine yerleştirilmesi ise suç motivasyonlarının ortadan kaldırılması başlığı altında ele alınmaktadır.

Durumsal suç önlemeye ilişkin diğer bir temel ilke ise suç tetikleyicilerinin azaltılmasıdır. Tetikleyicilerin azaltılması ya da ortadan kaldırılması bıkkınlığın ve stresin ortadan kaldırılması yoluyla gerçekleştirilebilmektedir. Ayrıca suç oluşumunu tetikleyen anlaşmazlıkların çözümlenmesi, duygusal uyarımın etkisizleştirilmesi, akran baskınının dengelenmesi ve taklitçiliğin önlenmesi Cornish ve Clarke (2003) tarafından belirtilen diğer suç fırsatı azaltıcı tekniklerdir.

Durumsal suç önlemenin sonuncu temel ilkesi ise suç bahanelerinin önlenmesidir. Literatürde bahanelerin önlenmesi için öngörülen teknikler şunlardır: Kurallar koyulması, talimatların yayınlanması, ahlaki bilincin sağlanması, koyulan kural ve talimatlara uyum konusunda kişilere yardımcı olunması ve alkol-uyuşturucu gibi uyarıcıların kontrol altında tutulmasıdır.

Suç fırsatını azaltmaya yönelik bu 25 tekniğin, farklı suç türlerinin azaltılması ya da önlenmesi için suçun potansiyel suçluya daha az cazip görünmesine yardım eden sistematik bir çerçeve sunduğunu söylemek mümkündür (Cornish ve Clarke, 2003). Dolayısıyla bu tekniklerin dışında kalan suç azaltıcı/önleyici diğer teknikler de söz konusudur. Suç adaleti çalışmalarında sıklıkla yararlanılan suç fırsatlarını azaltmaya yönelik olan bu 25 tekniğin yoğunlukla şiddet içeren basit sokak suçlarının önlenmesinde kullanıldığı görülmektedir (Clarke, 1997). Literatürde durumsal suç önleme tekniklerinin beyaz yaka suçlara nasıl ve ne derecede uygulandığını ortaya koyan çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bu nedenle çalışmanın izleyen bölümünde, durumsal suç önleme tekniklerinin beyaz yaka suç alanındaki uygulama alanı tartışılmaktadır.

4. BEYAZ YAKA SUÇ KAVRAMI

İşlenen suçların bir kısmı adam öldürme, adam yaralama, cinsel saldırı vb. suç vakalarında olduğu gibi suç eylemini gerçekleştiren kişinin, mağdura yönelik fiziksel güç kullanımını içermekte (Fuller, 2012) ve mağdurun beden bütünlüğüne kastetmektedir (Tzoumakis ve diğ., 2013). İşlenen suçların bir kısmı adam öldürme, adam yaralama, cinsel saldırı vb. suç vakalarında olduğu gibi suç eylemini gerçekleştiren kişinin, mağdura yönelik fiziksel güç kullanımını içermekte (Fuller, 2012) ve mağdurun beden bütünlüğüne kastetmektedir (Tzoumakis ve diğ., 2013). Literatürde bu tür suçlar “şiddet içeren suçlar” olarak yer almaktadır. Şiddet içeren suçların yanı sıra, “dolandırıcılık, soygun, haneye tecavüz, kamu düzenini bozma gibi bir mala veya toplum düzenini bozmaya yönelik olan, herhangi bir bireye yönelik tehdit ve saldırı unsuru bulundurmayan, bireylerin fiziksel kayıplara uğramasıyla sonuçlanmayan, mala karşı suçlar veya mağdursuz suçlar adlarıyla da anılan şiddet içermeyen suçlar” olarak nitelendirilen suçların işlenmesi de söz konusudur (Koçak ve Durak Batıgün, 2017:2). Temelde şiddet suçları ve mülkiyet suçları olmak üzere iki ana suç türü olduğuna dair görüşler bulunsa da bu iki ana suç türünün kapsamına girmeyen diğer suçlarla da karşılaşabilmektedir. Beyaz yaka suçları, esasen yapısında mülkiyete zarar verme veyahut şiddet içermeye özellikleri bulundurmayan suçların en önemli örneklerinden biridir (Montaldo, 2017). Beyaz yaka suçları şiddet içeren suçların aksine fiziksel kuvvet ve temas gerektirmemekte ve bu suçların işlenmeleri süresince açık bir şekilde yasa dışı oldukları tespit edilememektedir. Beyaz yaka suçlarının ilk bakışta tespitinin oldukça zor olması ve çok çeşitli şekillerde meydana gelebilmeleri, bu suçların taşıdığı temel özellikleri tespit etmeyi zorlaştırmaktadır. Ancak, beyaz yaka suçlarının nasıl işlendiğini ortaya çıkarmak ve bu suçları önlemeye yönelik etkin stratejileri belirlemek açısından, beyaz yaka suçların diğer suçlardan nasıl farklılaştığını anlamak önemlidir. Beyaz yaka suçları, şiddet suçlarından üç temel noktada ayrılmaktadır. Bunlar (Benson ve Simpson, 2009):

1. Beyaz yaka suçu işleyen failin, suçun işlendiği yere meşru erişimi söz konusudur.
2. Beyaz yaka suçu işleyen fail, suçun mağdurdan mekânsal olarak ayrıdır.

3. Beyaz yaka suçu işleyen failin eylemleri ilk aşamada yüzeysel bakıldığında meşru görülmektedir.

Suç kavramından bahsedildiğinde her ne kadar kişilerin akıllarına genellikle ilk olarak şiddet içeren sokak suçları gelse de beyaz yakalı suçları neden oldukları maliyetler sebebiyle en az şiddet suçları kadar yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Öte yandan, iyi eğitilmiş, dolgun ücretler kazanan, diğer bir ifadeyle toplumun çoğunluğuna oranla daha yüksek kazançlar elde eden, orta ve üst kademe pozisyonlarda görev yapan veyahut üst yönetim kademelerine yakın olan bireyler olarak ifade edilen beyaz yakalı çalışanlar tarafından görevlerinin ifası sırasında işlenen beyaz yakalı suçların toplumlara maliyeti, sokak suçlarıyla kıyaslandıklarında çok daha yüksek olabilmektedir (Coleman, 1994).

Literatüre beyaz yakalı suç olgusu Edwin H. Sutherland tarafından dahil edilmiştir. Söz konusu kavram ilk kez Amerikan Sosyoloji Topluluğu ve Amerikan Ekonomi Derneği tarafından 1939 yılında gerçekleştirilen toplantıda ortaya çıkmıştır (Coleman, 1994:2). Sutherland (1940) beyaz yakalı suç kavramından bahsederken, beyaz yakalı suçların da aynen diğer suçlarda olduğu gibi hukuka aykırı nitelik taşımakta olup bu sebeple yine sokak suçlarında olduğu gibi gerçek bir suç olarak değerlendirilmesi gerektiğini ve sanılanın aksine suçun, sadece alt sınıflar tarafından işlenmediğini belirtmektedir (Mengi, 2009:38). Sutherland'e (1940) göre suç niteliği taşıyan bir eylemin beyaz yakalı suçlar kapsamında değerlendirilebilmesi için söz konusu eylemin bir suç teşkil ediyor olması gerekmektedir ve bu suçun aynı zamanda saygınlık taşıyan, yüksek sosyal statü sahibi bir birey tarafından mesleğin icrası sırasında işlenmesi gerekmektedir (Beşe, 2006:472). Sutherland, beyaz yakalı” terimini ofis binalarında- özellikle yönetim ve yönetici pozisyonlarında - çalışanları ayırt etmek için bir metafor olarak kullanmıştır (Reurink, 2016: 5).

Sutherland (1940) beyaz yakalı suçların her meslek grubunda sıklıkla görüldüğünü ifade etmektedir. Beyaz yaka suçları en çok şirket finansal tablolarında gerçeğe aykırı beyan, borsada manipülasyon, ticari rüşvet, uygun sözleşmelerin yapılması ve mevzuata uygun gösterilmesi amacıyla doğrudan veyahut dolaylı bir şekilde kamu görevlilerine rüşvet ve kamu ihalelerine fesat karıştırmak, gerçeğe uygun

olmayan reklam ve satış, yolsuzluk, zimmete para geçirme (embezzlement), haksız fon kullanımı, ticari malların yanlış/hileli ölçümü (short weights) ve/veya hatalı derecelendirilmesi / sınıflandırılması (misgrading) yoluyla söz verilenden veyahut bedeli ödenen tutarın karşılığında az olması (short measures), vergi kaçakçılığı, iflas ve tasfiyelerde fonun yanlış kullanımı şeklinde karşımıza çıkmaktadır (Sutherland, 1940: 140).

AB Üye Devletlerinin kolluk kuvvetleri için bir destek servisi olan EUROPOL' e (Avrupa Polis Teşkilatı) göre, beyaz yaka suçlar içeriden bilgi ticareti, zimmete para geçirme, Ponzi şemaları, ön ödeme dolandırıcılığı (419 dolandırıcılığı), sahte fatura dolandırıcılığı, romantizm dolandırıcılığı, kazan dairesi dolandırıcılığı, ekonomik yardımların kötüye kullanılması veya kara para aklama gibi birçok farklı biçimde ortaya çıkabilmektedir (EUROPOL, 2017).

Sutherland, sıralamış olduğu tüm bu suçları temel olarak iki başlık altında sınıflandırmaktadır. Bunlar: bir mesleğin icrası esnasında, çalışanın bireysel menfaati uğruna hukuk kurallarını çiğnemesiyle açığa çıkan mesleki suç davranışı (occupational criminal behavior) ve şirket çalışanı birey(ler) tarafından çalıştığı kurum adına menfaat ve/veya ekonomik fayda elde etmek amacıyla işlenen suçlar olan örgütsel suç davranışı (corporate/organizational criminal behavior)dır.

Literatürde, Sutherland'in (1940) yapmış olduğu beyaz yakalı suçlara ilişkin tanımın kapsadığı bireyler açısından yetersiz ve kısıtlı olduğunu savunan görüşler mevcuttur. Edelhertz'in savunduğu düşünceye göre beyaz yakalı suçları, sadece üst düzey kurumsal çalışanlarca işlenen suçları değil, aynı zamanda statüden bağımsız bir şekilde (daha alt sosyal sınıflarda yer alan muhasebeci, gişe görevlisi gibi) diğer beyaz yakalı çalışanlar tarafından gerçekleştirilen suç eylemlerini de göz önünde bulundurmalıdır (Jafarova, 2009:9).

Shapiro (1990) ise diğer bir taraftan, beyaz yakalı suç kavramını daha geçerli bir hale getirebilmek adına söz konusu kavramın tamamlayıcı bileşenlerinin açıklığa kavuşturulması gerektiğini savunmuştur. Bu doğrultuda Shapiro (1990:350) "güven normlarının ve tarafsızlığın manipülasyonu ve ihlalinin, beyaz yakalı suçların davranış tarzını oluşturduğunu" savunmakta ve böylelikle beyaz yakalı suçu güven olgusu

üzerinden yeniden kavramsallaştırmaktadır (Dearden, 2016:89).

Benson ve Simpson (2015), beyaz yaka suçları fırsat bakış açısı dahilinde ele almakta ve suç işleme fırsatına daha yüksek oranda sahip olan bireylerin, beyaz yaka suçlarına daha meyilli olduklarını vurgulamaktadır. Bu bağlamda söz konusu bu kişiler suç işlemek için gerekli kaynaklara daha rahat erişebilmekte ve organizasyon bünyesinde güçlü mesleki konumlarda yer almaktadır. Sutherland'in (1939,1949) beyaz yaka suç kavramına sadık kalarak, beyaz yaka suçun temelini oluşturan en önemli faktörün kişinin mesleki gücü ve bu gücün kişiye sağladığı fırsatlar olduğunu ortaya koyan çok sayıda çalışma mevcuttur (Leasure ve Zhang, 2017; Gottschalk ve Gunnesdal, 2018; Felson ve Boba, 2010; Langton ve Piquero, 2007).

Beyaz yakalı suçlarına ilişkin gerçekleşen vakaların hemen hemen hepsinde söz konusu bu suçların işlenmesi sırasında, suç teşkil eden fiili veya eylemi gerçekleştiren bireyin toplum nezdinde güvenilir ve saygın olarak görüldüğü ve beyaz yakalı suçu işlerken şiddete başvurmadiğı görülmektedir. Beyaz yakalı çalışanlar tarafından işlenen bu tür suçların temelinde, suçlunun maddi kazanç elde etme amacı taşıdığı bilinmektedir. İdare Reformu Anlaşması (1979) beyaz yakalı suçlarını "zimmetine para veya eşya geçirmek veyahut mesleki veya kişisel çıkar elde etmek amacıyla kanun dışı yol veya yollar izlenilerek, hile ve örtbasın da dahil olduğu suçlar" olarak ifade etmektedir (Şentürk ve Kasap, 2013:151).

Beyaz yakalı suçların mağdurları aslında suç nedeniyle oluşan hızlı (ani) zararın maddi boyutunun çok daha ötesinde sonuçlar doğurduğunu bilmektedir. Beyaz yakalı suçlarının neden olduğu duygusal çöküş, rakamlarla ifade edilen maddi zararın yanı sıra daha farklı zararlara katlanıldığını göstermektedir. Bu zararlardan en önemlisi ise organizasyonlar için de hayati önem taşıyan güvenin (Friedrichs, 2010; Gambetta, 1988) ve dolayısıyla da toplumsal güven ikliminin yok olmasıdır (Dearden, 2016:88). Güven hem beyaz yakalı suçlar açısından hem de yasal (meşru) ticari faaliyetlerin öncül fenomeni olarak değerlendirilmelidir (Cressey, 1980). Diğer bir ifadeyle beyaz yakalı suçlar maddi boyutlarının ötesinde, bu tür suçlardan mağdur olanlara fiziksel ve zihinsel kritik zararlara yol açabilmesi açısından da önem

verilmesi gereken suçlardır. Çoğunlukla beyaz yakalı suçların sonuçları sokak suçlarından daha büyük ölçekte olabilmekte ve toplumda bir güvensizlik ikliminin oluşmasına sebebiyet verebilmektedir (Moore ve Mills, 1990).

Beyaz yakalı suçlar şiddetlendikçe, etkileri de daha geniş olmakta ve durum toplumda ekonomik travma yaşanması gibi daha ciddi sonuçlara neden olabilmektedir. Beyaz yakalı suçların sonuçları toplumun her kesimi için maliyet oluşturmaktadır. Bu nedenle beyaz yakalı suçların kapsamlı bir şekilde ele alınıp incelenmesi gerekmektedir. Beyaz yakalı suçların kaçınılmaz olması ve sonuçlarının hem şirketler ve yatırımcılar hem de tüm toplum için çok maliyetli olması, söz konusu bu suçların özellikle muhasebe, kurumsal yönetim, hukuk ve adli bilimler alanlarında önemli bir araştırma akımı haline gelmesine yol açmıştır. Dolayısıyla birçok çalışmada (örn. Edelhertz, 1970; Sutherland ve diğ., 1983; Friedrichs, 2010), araştırmacılar beyaz yakalı suçların öneminden ve bu suçların önlenmesine yönelik çabalardan bahsetmektedir. Yapılan bu çalışmada ise durumsal suç önleme yaklaşımı çerçevesinde beyaz yaka suçları engellemeye yönelik önlemler değerlendirilmektedir.

5. DURUMSAL SUÇ ÖNLEME YAKLAŞIMI VE BEYAZ YAKA SUÇLARI

Durumsal suç önleme yaklaşımı, suçun meydana gelmesinde çevresel faktörlerin etkisi üzerinde durmakta olup, kontrol altında tutulması halinde suçun ortaya çıkmasına yol açan durumların ortadan kaldırılabilmesini ve dolayısıyla da suçun oluşumunun önüne geçilebileceğini savunmaktadır (Şeker, 2009:84). Durumsal suç önleme yaklaşımının temel hedefi, belirli suçların açığa çıkması için elzem olan durumların, fırsatların, risklerin ve zorlukların oluşumunun önüne geçerek suçtan elde edilecek faydanın engellenmesi veyahut azaltılmasıdır (Clarke, 1997). Bu doğrultuda İngiltere, İsveç ve Hollanda gibi çok sayıda gelişmiş ülkenin de suçların önüne geçilmesi konusunda durumsal suç önleme yaklaşımından yararlanmaktadır. 1997 yılında Clarke ve Homel tarafından literatüre kazandırılan yaklaşım, suçlu bireylerin suçun oluşturacağı maliyet ile suçtan elde edecekleri faydaya ilişkin kişisel tercihlerine dayanmaktadır. Bu doğrultuda, potansiyel suçlu suç işlemesi halinde elde edeceği faydanın katlanacağı

maliyetten büyük olması durumunda suç işleme tercihinde bulunabilmektedir. Clarke ve Homel (1997) durumsal suç önleme yaklaşımı çerçevesinde suçun işlenmesini güç hale getirmeye veya suç işleme zamanına kısıtlama getirmeye yarayan suç önleyici tedbirlerden bahsetmişlerdir (Şeker, 2009:86).

Durumsal suç önleme yaklaşımı çerçevesinde beyaz yaka suçlarının önlenmesi literatürde tartışılan bir konudur. Bunun temelinde yatan sebep ise durumsal suç önleme tekniklerinin sokak suçlarına rahatlıkla uygulanabilmelerine karşın, sokak suçlarına kıyasla daha karmaşık, iyi organize edilmiş, daha uzun soluklu ve daha yüksek getirilere sahip olan beyaz yaka suçlarına uygulanabilirliğinin sorgulanmasıdır (Weisburd ve diğ.,1991).

Durumsal suç önleme yaklaşımı, suça neden olan fırsat yapılarının değiştirilmesi yoluyla beyaz yaka suçlarının önlenmesini amaçlamaktadır. Bu sebeple durumsal suç önleme yaklaşımının uygulanabilmesi için beyaz yaka suçlara sebep olan suç fırsatları iyi bir biçimde anlaşılmış olmalıdır. Durumsal suç önleme yaklaşımı, çok sayıda farklı uygulama biçimleriyle (modus operandi) gerçekleştirilmiş olan aynı tür suç türleri için uygulanabildiğinden, bu bağlamda belirli suç türlerine odaklanılmalıdır (Benson ve Madensen, 2007:614). Örneğin bir hastanede (sağlık sektöründe) gerçekleştirilen beyaz yaka suçun bir doktor tarafından gerçekleştirilebileceği gibi bir hemşire, eczacı, psikiyatrist veyahut bir hastane yöneticisi tarafından da gerçekleştirilebilmesi söz konusudur (Geis ve diğ., 1985; Sparrow, 1996; Loyd, 2005; Payne, 2013). Bu durumda aynı suçun işlenmesine karşılık her bir aktörün suça erişim fırsatı farklı olmaktadır. Suç fırsatı suçun aktörü göz önünde bulundurulurken değerlendirilmelidir.

Bunun yanı sıra beyaz yaka suçların özelliklerinin durumsal suç önleme tekniklerinin belirlenmesinde önemli bir role sahip olması sebebiyle durumsal suç önleme tekniklerinin beyaz yaka suçların özellikleri dikkate alınarak yeniden tasarlanması gerekmektedir. Suçun meydana gelme ihtimalini azaltmak için belirli yönetsel ve çevresel değişiklikler yapılması gerekliliğini vurgulayan durumsal suç önleme yaklaşımı çerçevesinde göz önünde bulundurulması gereken beyaz yaka suç özellikleri şunlardır (Benson ve Madensen, 2007):

1. Potansiyel beyaz yakalı suçluların genellikle mağdurlara ve hedeflere özel erişime sahip olması,
2. Suçlu kişinin, işlemiş olduğu suça ilişkin kanıtları saklamak için aldatma veya gizleme yolunu kullanması,
3. Suçlu kişi tarafından gerçekleştirilen eylemin, yasal (meşru) faaliyetlerden açık bir biçimde farklılık göstermemesi sebebiyle suçun dayandığı kasıt ve kötülüğü ortaya çıkarmanın genellikle zor olması ve
4. Failin, suçu işlediği sırada genellikle suçun mağdurundan fiziksel olarak ayrı ya da uzakta olmasıdır.

Durumsal suç önleme yaklaşımının beyaz yaka suçları önleme konusundaki rolünü tartışmak adına temel durumsal suç önleme ilkelerinin teker teker ele alınarak, bu ilkeler çerçevesinde uygulanacak tekniklerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda ilk olarak suç işlemeye yönelik çabaların artırılması değerlendirildiğinde, suça erişimin fiziksel anlamda kısıtlanması veyahut engellenmesi çoğunlukla mümkün olmamaktadır. Beyaz yaka suçlar genellikle kişilerin mesleki rolleri aracılığıyla özel erişime sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Örneğin içeriden bilgi ticareti gerçekleştiren bir üst düzey yöneticinin, beyaz yaka suç işlediği belirlenmeden önce şirket bilgilerine erişiminin engellenmesi söz konusu olmamaktadır. Kişinin şirket bilgilerine erişiminin engellenmesi, şirketin rutin faaliyetlerinin engellenmesine yol açabilmektedir.

Durumsal suç önleme yaklaşımı dahilinde kişinin hedefe fiziksel anlamda erişiminin engellenmesi beyaz yaka suçları açısından pek uygulanabilir olmasa da üst düzey yöneticinin şirket bilgilerine kontrollü bir biçimde erişimini sağlamak mümkündür. Bu doğrultuda şirket bünyesinde kurulan iyi işleyen bir iç denetim sistemiyle kişinin erişebileceği önemli bilgilerin kontrolü sağlanabilmektedir. İç denetim sistemleri, görünürde yasal olarak değerlendirilen eylemlerin gerçek doğasını belirtmeye, temelinde hukuka aykırı, hatalı ya da hileli olduğunu ortaya çıkarma açısından oldukça önemlidir. Ancak şirketler her ne kadar güçlü bir iç denetim sistemine sahip olsalar da şirket çalışanları zaman zaman gerçekleştirmiş oldukları gizli iş birlikleri ile bu iç denetim sistemlerini atatabilmektedir (KPMG, 2013:23). Belirli beyaz yaka suç türlerini

engelleyebilmek adına ruhsat, lisans ya da sertifika zorunluluğu getiren düzenlemeler, kişilerin suç hedefine ulaşmalarında gösterecekleri çabayı artırmaktadır. Şirketteki çalışma ortamını suçu engellemeye yönelik düzenlemek, şirket bünyesinde etik kuralları ve kodları belirlemek, şirket çalışanlarına destek sunmak adına özel destek programları oluşturmak ve şirket bünyesinde beyaz yaka suçlara karşı verilecek olan eğitimlerle, çalışanların bu suçlara karşı daha dikkatli ve bilinçli olmaları sağlanabilmektedir (Kaya, 2013). Söz konusu bu durum, potansiyel suçlu olan çalışanların suç işlemek adına daha çok çaba göstermesine neden olacaktır. Bunun yanı sıra, bağımsız denetim süreciyle birlikte potansiyel suçlunun hedefe erişimi de zorlaştırılabilmektedir. Potansiyel suçlunun suç eylemini gerçekleştirebilmek için daha çok çaba sarf etmek durumunda kalması, suç işleme fikrinden caymasıyla sonuçlanabilmektedir. Beyaz yaka suçların durumsal suç önleme yaklaşımı çerçevesinde önlenmesi adına şirket ofislerine giriş ve çıkışların kontrol altında tutulması (personel kartlarından yararlanılması), şirkette güvenlik görevlilerinin bulunması ve çeşitli kontrol araçlarından yararlanılması (şirketin gizli bilgilerine erişimin özel aşamalarla sağlanması) gibi önlemler de suça erişim çabalarını artırmak suretiyle beyaz yaka suçların önüne geçilebilmesine olanak tanımaktadır.

Durumsal suç önleme ilkelerinden bir diğeri olan risklerin artırılması, denetimlerin sıklaştırılması veya cezaların artırılması yoluyla sağlanabilmektedir. Risklerin artırılması adına şirkette gözetim görevini üstlenen yapılanmaların (yönetim kurulu, denetim komitesi, iç denetim sistemi vb.) görev alanları genişletilebilmektedir. Bunun yanı sıra, doğal gözetime yardımcı bulunma adına çalışanlara birbirlerini iş yerinde gözetme görevleri verilebilmektedir. Ayrıca şirkete ilişkin işlemlerin kişilere atanması, anonimliği azaltmak suretiyle potansiyel suçlular açısından risklerin artırılması anlamına gelmektedir. Diğer bir taraftan risklerin artırılması amacıyla beyaz yaka suçların caydırıcılığında cezaların şiddetinin arttırılması, suç eyleminin önüne geçilmesinde beklenen etkiyi vermemektedir. Yalnızca cezanın şiddetinin artırılması, suçların işlenmesi üzerinde tam anlamıyla caydırıcı olmamakta; suçla orantılı olacak şekilde suçun gerektirdiği cezanın kesin

olarak uygulanacağına bilinmesi ve kesinleşen cezanın zamanında infaz edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla cezalar suçla orantılı olacak şekilde zamanında uygulanmalıdır. Bunun yanı sıra şirketler potansiyel beyaz yaka suçlara ilişkin riskleri artırmak adına şirket bünyesinde risk yönetim sistemleri ve şirket içi ihbar hatlarının oluşturabilmektedir. Personel istihdamında şirketin daha çok dürüst kişileri tercih etmesi, potansiyel suçlu bireyler için mevcut riskleri artırmaktadır. Ayrıca çalışanların suç işlemeleri durumunda cezalandırılacaklarının bilincinde olmalarını sağlamak, riskleri artırıcı bir diğer önlem olarak şirketler tarafından kullanılmaktadır (Kaya, 2013).

Sokak suçları gibi basit suçların aksine beyaz yaka suçlarda, suça zemin hazırlayan fırsatların belirlenmesi ve ortadan kaldırılması amacıyla risklerin artırılması daha zordur. Örneğin, basit hırsızlık suçuna karşı güvenlik kameraları kurmak, gözetimi sıkılaştırmak, daha çok bekçinin sokaklarda görev yapması, kapı kilitlerini sağlamlaştırmak potansiyel suçlunun hedefe yönelik erişimini engellemek için yeterlidir. Ancak suç önleyici bu çabalar beyaz yaka suçlara uygulandığında, fiziksel anlamda daha sıkı bir gözetim mekanizmasının oluşturulması potansiyel suçlularının suça erişimini sokak suçlarına kıyasla daha zor engelleyebilmektedir. Beyaz yaka suçlarına neden olan suç fırsatlarının azaltılması, alınacak fiziksel önlemlerden ziyade, iş insanlarının davranışlarının örgüt bünyesinde gerek yasal gerekse de etik standartlara uygunluğunu denetleyecek mekanizmaların geliştirilmesiyle sağlanabilmektedir (Benson ve Simpson, 2009).

Beyaz yaka suçların fırsat yapısını değiştirmenin diğer bir yolu, yasal olmayan faaliyetlerde bulunmanın getirdiği ödüllerin azaltılmasıdır. Yasadışı faaliyetlerden sağlanan ödüller, yasal olmayan piyasaların işleyişinin bozulması, suç teşkil eden eylemin doğuracağı faydaların tanınmaması veyahut reddi ile azaltılabilmektedir. Durumsal suç önleme yaklaşımının, hedeflerin gizlenmesi veyahut ortadan kaldırılması, eşyaların tescil edilmesi, piyasaların bozulması veya suça teşvik eden etmenlerin ortadan kaldırılması yoluyla bu amaca ulaşılabileceğine dair kabulünün beyaz yaka suçlarda sokak suçlarına kıyasla geçerliliği daha karmaşıktır. Beyaz yaka suçlarının önlenmesi amacıyla ödüllerin azaltılması, sokak suçlarına

göre gerçekleştirilmesi daha zordur. Hedeflerin gizlenmesi veyahut ortadan kaldırılması, eşyaların tescil edilmesi beyaz yaka suçlar açısından çoğunlukla etkisiz kalmaktadır. Beyaz yaka suçlarının caydırılmasında suça karışan bireyleri, kurum ve kuruluşları tespit etmek ve suç vakasını kovuşturmak üzere özel çalışmalar yürüten ve proaktif suç önleme tekniklerini uygulayan kurumlarla iş birliğine gidilmelidir. Kısaca özetlemek gerekirse beyaz yaka suçlarda ödülleri azaltmanın en etkin yönetimi yasadışı piyasaların bozulması ve suça teşvik eden etmenlerin ortadan kaldırılmasıdır (Benson ve Madensen, 2007).

Suç tetikleyicilerinin diğer bir ifadeyle suç oluşumunu tetikleyen durumsal faktörlerin azaltılması, kişilerin suç teşkil eden eylemlerini cesaretlendiren suç fırsatlarının engellenmesi amacına hizmet etmektedir. Ancak beyaz yaka suçların basit sokak suçlarının aksine tutku odaklı suçlar olmaması, daha karmaşık bir yapıya sahip olması ve yine sokak suçlarına kıyasla daha rasyonel bir karar süreci sonucunda işlenmesi, failin uzun bir karar sürecinden geçtiğini göstermektedir. Bu nedenle sokak suçlarında etkili olan anlaşmazlıklardan kaçınma ve duygusal uyarılmanın azaltılması beyaz yaka suçlarda beklenen etkiyi vermemektedir. Ancak yine de bankacılık sektöründe büyük miktarlardaki paralarla işlem yapmakta olan bankacıların duygusal uyarılmalarının önüne geçebilmek için belirli bir limitin üstündeki fonlara çifte gözetim (dual custody) zorunluluğu getirilmektedir. Bunun yanı sıra sağlık sektöründeki beyaz yaka suçları engellemek için devlet ödemelerini dava edebilmek amacıyla oluşturulan mevcut sistemin oldukça kolay ve basit bir şekilde tasarlanması söz konusudur. Ayrıca sektörlere ilişkin profesyonelliğin sağlanması adına sürekli eğitim ve seminerler verilmektedir.

Profesyonelliği teşvik etmek amacıyla oluşturulan etik esaslar ve yönergeler, "tüm çalışanlar bunu zaten yapıyor" gerekçesini ortadan kaldırarak meslektaş baskısını etkisiz hale getirmeye hizmet edebilmektedir. Son olarak, beyaz yaka suç olaylarına karışmış olanlar tarafından kullanılan yöntemlerin kamuoyuna duyurulmasının önüne geçilmesi, taklitçiliğin azaltılması bakımından önemlidir. Başarılı bir şekilde gerçekleştirilen pek çok beyaz yaka suç vakalarına internette veya resmi belgelerde erişilebilmekteyken, bu suçların işlenmesi sırasında kişiler veya kuruluşlar

tarafından kullanılan yöntemler genellikle gizli tutulmaktadır (Benson ve Madense, 2007).

Durumsal suç önleme ilkelerinin sonuncu olan bahanelerin önlenmesi ilkesi, suçlu kişilerin suç işlerken sahip oldukları motivasyonları rasyonalize etmelerine dayanmaktadır. Faillerin suç eylemlerini dayandırdıkları sebeplere karşın şirket tarafından kuralların ve talimatların belirlenmiş olması, etik ve ahlaki kodların oluşturulması ve çalışanların bu düzenlemelere uymasının sağlanması, olası bahanelerin kullanılarak suç motivasyonunun rasyonalize edilmesinin önüne geçmektedir. Ayrıca kuralların sınırlarının belirlenmiş ve net olması suç fırsatlarının azaltılması açısından son derece önemlidir. Şirket kurallarındaki muallaklık çalışanların fırsatını bulduğu anda suiistimalde bulunmasına neden olabilmektedir (Clarke, 1997).

6. SONUÇ

Beyaz yaka suçların gerek yüksek maliyetli olması gerekse de hem mikro ölçüde (şirketler bazında) hem de makro ölçüde (tüm piyasalar ve toplum genelinde) yıkıcı sonuçlar doğurması, konunun sıklıkla çalışılan bir araştırma konusu haline gelmesine yol açmaktadır. Bu tür suçların henüz meydana gelmeden önlenmesi, suç sonucunda katlanılacak maliyetlerin azaltılması açısından hayati önem taşımaktadır. Literatürde bu amaç doğrultusunda gerçekleştirilmiş çok sayıda araştırma bulunmakla birlikte, bu araştırmaların dayandığı teorik temeller farklılaşabilmektedir. Beyaz yaka suçların karmaşık yapısı gereği, bu suçların en iyi şekilde kontrol altında tutulabilmesi için alınacak önlemler ve kullanılan tekniklerin belirlenmesi oldukça önemlidir. Çeşitli bakış açıları çerçevesinde belirlenen farklı yaklaşımların kendine özgü güçlü ve zayıf yönleri bulunmaktadır. Yapılan bu çalışmada beyaz yaka suçlarının önlenmesinde uygulamada sıklıkla faydalanılan durumsal suç önleme yaklaşımı temel alınmıştır. Bu bağlamda durumsal suç önleme yaklaşımının öngördüğü suç fırsatlarının, beyaz yaka suçların kontrolünde uygulanabilirliği ve bu tekniklerin beyaz yaka suçların kontrolünde ne ölçüde etkili olabildiği belirlenmektedir. Beş temel durumsal suç önleme ilkesinin ve bu ilkeler çerçevesinde uygulanacak olan suç önleme tekniklerinin, beyaz yaka suçlar konusundaki etkinliği değerlendirilmektedir. Durumsal suç önleme yaklaşımı dahilinde beyaz yaka suçların gerektirdiği cezaların artırılmasının, bu suçların

azaltılması konusunda oldukça etkisiz ve verimsiz bir kontrol yöntemi olduğu görülmektedir (Benson ve Madensen, 2007). Beyaz yaka suç vakalarının etkin bir biçimde kontrol altında tutulması, suçun işlenmesi sırasında veyahut suçun işlenmesinin hemen ardından suçlunun yakalanma riskinin artırılması yoluyla sağlanabilecektir (Pratt ve diğ., 2005).

Durumsal suç önleme yaklaşımı bakış açısından dikkat edilmesi gereken temel noktalar, potansiyel suçluların belirli bir suç fırsatı yapısına ilişkin maliyetleri ve faydaları nasıl değerlendirdikleri ve bu çeşitli risk ve ödül boyutlarını değiştirmek için hangi adımları attıklarının belirlenmesidir. Belirli bir suç fırsatı için durumsal suç önleme yaklaşımının önermiş olduğu 5 temel ilkede (çaba, risk, ödül, tetikleyiciler ve bahaneler) gerçekleştirilecek değişiklikler ve uygulanacak tekniklerin etkin bir biçimde gerçekleştirilmesi, suç önleme konusunda yaptırımların sertleştirilmesi ya da düzenleyici yenilikler getirilmesinden çok daha etkilidir.

Ancak her ne kadar beyaz yaka suçlarını kontrol altına almak için önerilen bu çabalar etkili olsalar da diğer tüm suç türlerinde olduğu gibi beyaz yaka suçların da tamamen önlenmesini mümkün kılmamaktadır. Durumsal suç önleme yaklaşımı bağlamında beyaz yaka suçlar belirli bir ölçüde önlenebilmektedir. Beyaz yakalı suç literatürünün ilk örneklerinde, beyaz yakalı suçların rasyonel bir karar verme süreci sonucunda işlendiğine dair genel bir inanış mevcuttur. Fakat günümüzde söz konusu bu algı değişerek, şirket çalışanlarının modern örgüt yapılanması çerçevesinde etik kurallara ve yasalara uyumlu olarak oluşturulan şirket etik çalışma kurallarına uyması ve üst kademe yöneticiler tarafından verilen görevleri yerine getirmeleri beklenmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak, şirketin etik çalışma kuralları çerçevesinde sağlıklı bir şekilde faaliyet gösterdiği varsayımında bulunmaktadır. Ancak gerçekte olan durum, varsayımların çok ötesinde ve oldukça farklıdır. İnsan rasyonalitesini sınırlayan çok çeşitli mikro ve makro değişkenler söz konusu olup, suç işleme kararı tamamen rasyonel bir süreç değildir. Bireyler suç işleme kararı verirken en rasyonel olan seçenek yerine kendilerini en çok tatmin edecek diğer bir ifade ile kendileri için en optimal olduğunu düşündükleri seçeneğe yönelmektedirler. Daha açık bir ifadeyle, kişiler her koşul altında teorinin benimsemiş

olduğu gibi rasyonel saikler ışığında tercihlerde bulunmazlar. Bunun yanı sıra, her kişinin çaba, risk, ödül gibi değişkenlere ilişkin algısı birbirinden farklıdır. Bu nedenle durumsal suç önleme yaklaşımı beyaz yaka suçları tamamen ortadan kaldıramasa da kabul edilebilir ölçüde ve kontrol altında tutabilmeyi amaçlamaktadır. Durumsal önleme yaklaşımının bu amaca ulaşmak için son derece etkili bir çözüm sunması, uygulamada yaklaşımdan sıklıkla yararlanmasına yol açmaktadır.

Şirketlerin her bir çalışanı için suç işleme noktasında optimal seçeneği belirlemesinin mümkünatı yoktur. Bu sebepten ötürü, teker teker birey bazında suç önlemeye yönelik tedbirler alınması imkansızdır. Şirketler bu bağlamda, suç teşkil eden fiil ve eylemlerin meydana çıkmasında etkin rol oynayan diğer faktörleri belirleyerek, bu faktörleri denetimi altında tutmalıdır. Suçun meydana gelme olasılığını azaltmak için çeşitli suç önleyici tedbirler alarak beyaz yakalı suçların önlenmesi sağlanabilmektedir. Şirketlerin bünyelerinde durumsal suç önleme yaklaşımı uygulayabilmeleri için öncelikle belirli beyaz yakalı suç biçimlerinin fırsat yapıları hakkında ayrıntılı bir anlayış geliştirmeleri gerekmektedir. Daha sonra ise yaklaşım çerçevesinde kullanacakları tekniklerle, potansiyel suçluların erişebilecekleri fırsat yapılarını değiştirerek

beyaz yaka suçlarla mücadelede en uygulanabilir ve en uygun maliyetli yöntemi benimsemelidirler. Bu bağlamda şirketler beyaz yakalı suçlar henüz meydana gelmeden onları tespit etmek adına iç denetim sistemlerini güçlendirmeli, şirket içi ihbar hatları oluşturmalı, kapsamlı bir şirket anayasası oluşturarak çalışanların buna uyum göstermesini sağlamalı, etik kuralları net bir biçimde belirleyerek bu kuralların şirket bütünüde benimsenmesini sağlamalı ve bu doğrultuda eğitim faaliyetleri ve uygulamalar yürütmelidir. Beyaz yaka suçların önüne geçilebilmesi amacıyla suça zemin hazırlayan durumların engellenmesinin yanı sıra, çalışanların söz konusu bu suçlarla ilgili eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca beyaz yakalı suçların kontrol altında tutulmasında sadece şirket düzeyinde bilinçlenmenin yeterli olmadığını göstermektedir. Makro ölçekte de toplum düzeyinde bu suçlara karşı farkındalık oluşturulmalıdır. Bu doğrultuda etik değerlere olan bağlılığın ve hukuka duyulan güvenin tam olması gerekmektedir. Hukuka güvenin tam anlamıyla sağlanabilmesinin yolu da suçluyu cezalandıran, suç mağdurunu koruyan etkili bir hukuk sisteminin kurulmasından geçmektedir. Yasaların öngördüğü cezalar, potansiyel suçluların suç eyleminden caydırılmasını sağlamalı ve mağduru tatmin edecek hız ve şiddette olmalıdır (Karakurt, 2015:67).

REFERANSLAR

AKERS, R.L. (1991). Self-control as a General Theory of Crime. *Journal of Quantitative Criminology*, 7(2), 201-211.

AKERS, R.L. (2013). *Criminological Theories: Introduction and Evaluation*. Routledge.

ANAYURT, Ö. (2001). *Hukuka Giriş Hukukun Temel Kavramları*, Ankara: Seçkin Yayınları.

ASLAN, M. (2017). *Suç Ekonomisi Türkiye’de Organize Suçlar ve Organize Suçlarla Mücadele. Siyasal Kitabevi*, Ankara. ISBN No:978-605-9221-52-8.

AYTAÇ, M., AYTAÇ, S., BAYRAM, N. (2007). Suç Türlerini Etkileyen Faktörlerin İstatistiksel Analizi. *Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi, İnönü Üniversitesi, Malatya*.

BECKER, G. S. (1968). Crime and punishment: An economic approach içinde *The economic dimensions of crime* (13-68). Palgrave Macmillan, London.

BEIRNE, P. MESSERSCHMIDT, J. (1995). *Criminology*. Harcourt Brace College Publishers, For Worth, Second Edition.

BENSON, M. L. MADENSEN, T. D. (2007). *Situational crime prevention and white-collar crime*. In International handbook of white-collar and corporate crime (pp. 609-626). Springer, Boston, MA.

BENSON, M. L. SIMPSON, S.S. (2009). *White-Collar Crime: An Opportunity Perspective*. New York: Routledge.

BENSON, M. L. SIMPSON, S. S. (2015). *An Opportunity Perspective Understanding White-collar Crime*.

- BEŞE, E. (2006). Beyaz Yaka Suçları: Kavramsal ve Kriminolojik Yaklaşım", içinde *Süleyman Aydın (Ed.), Yolsuzluk: Nedenleri Etkileri Çözüm Yolları, Ankara: Turhan Kitabevi, 488-502.*
- BURKAY, S. (2008). Teorik çerçevede suç. *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, (2), 4.
- CLARKE, R.V.G. CORNISH, D.B. (1985). Modeling offenders' decisions: A framework for research and policy. *Crime and justice*, 6, 147-185.
- CLARKE, R.V.G. (1995). Situational crime prevention. *Crime and justice*, 19, 91-150.
- CLARKE, R.V.G. (Ed.). (1997). *Situational crime prevention* (225-256). Monsey, NY: Criminal Justice Press.
- CLARKE, R.V.G. (1997). A revised classification of situational crime prevention techniques. *Crime Prevention at a Crossroads. Cincinnati.*
- CLARKE, R. V. HOMEL, R. (1997). A revised classification of techniques of situational crime prevention. *Crime prevention at a crossroads. Cincinnati, Ohio: Anderson*, 21-35.
- COHEN, L. E. FELSON, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American sociological review*, 588-608.
- COLEMAN, J. W. (1994). *The Criminal Elite: The Sociology of White-Collar Crime*, Third Edition. New York: St. Martin's Press.
- CORNISH, D. B. CLARKE R. V. (1986). Crime as Rational Choice, pp. 1-19 içinde *Derek B. Cornish Ronald V. Clarke (Eds.), The Reasoning Criminal, New York: Springer-Verlag.*
- CORNISH, D. B. CLARKE, R. V. (2003). Opportunities, precipitators and criminal decisions: A reply to Wortley's critique of situational crime prevention. *Crime prevention studies*, 16, 41-96.
- CRESSEY, D. R. (1980). Management fraud, controls, and criminological theory. *Management fraud: detection and deterrence*, 117-147.
- ÇAKMAK, C. (2015). Suçu Açıklayan Sosyo-Ekonomik Temelli Yaklaşımlar. *International Journal of Political Science Researches*, 1(1).
- DEARDEN, T.E. (2016). Trust: the unwritten cost of white-collar crime. *Journal of Financial Crime*, 23(1), 87-101.
- DOLU, O. (2009a). Rasyonel Bir Tercih Olarak Suç: Klasik Okul Düşüncelerinin Suçu Açıklama ve Önleme Kapasitesinin Değerlendirilmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(4), 89-120.
- DOLU, O. (2009b). Bir fırsat olarak suç: suçun durumsal belirleyicileri, suç fırsatları ve rutin faaliyetler teorisi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(2), 1-30.
- DOLU, O. BÜKER, H. (2009). Caydırıcılığın Sınırları: Caydırıcılık Eksenli Suç Önleme ve Mücadele Politikalarına Eleştirel Bir Yaklaşım. *Polis Bilimleri Dergisi*, 11(3), 1-22.
- DOLU, O., ULUDAĞ, Ş. DOĞUTAŞ, C. (2010). Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları İlişkisi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65(01), 57-81.
- DURKHEİM, E. (1979). The Normal and the Pathological, pp.64-68 içinde *Joseph E. Jacoby (ed), Classics of Criminology, Oak Park, IL: Moore Publishing Company, Inc.*
- DURKHEİM, E. (1985). *Toplumbilimsel Yöntemin Kuralları, Çev: C. B. Akal, B/F/S Yayınları, İstanbul.*
- EDELHERTZ, H. (1970). *The nature, impact, and prosecution of white-collar crime* (Vol. 2). National Institute of Law Enforcement and Criminal Justice.
- EHRİCH, I. (1973). Participation in illegitimate activities: A theoretical and empirical investigation. *Journal of political Economy*, 81(3), 521-565.
- EŞİTLİ, E. A. (2013). Suçların ve cezaların kanuniliği ilkesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 104, 225-246.
- EUROPOL, <https://www.europol.europa.eu/>. Erişim tarihi: 17/12/2019
- FELSON, M. (1996). *Situational Crime Prevention*, In Cordella Peter and Siegel Larry, *Readings in Contemporary Criminological Theory*, Boston: Northeastern University Press, pp.23-25.
- FELSON, M. (2002). *Crime and Everyday Life*. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- FELSON, M. BOBA, R. L. (Eds.). (2010). *Crime and everyday life*. Sage.
- FLEISHER, B. M. (1966). The effect of income on delinquency. *The American Economic Review*, 56(1/2), 118-137.
- FRIEDRICHS, D.O. (2010). *Trusted Criminals: White Collar Crime in Contemporary Society* (4th ed.). Belmont, CA: Wadsworth Cengage Learning.

- FULLER, K. L. M. (2012). *Personality and crime: An examination of the influence of the Five Factor Model on offending and co-offending*.
- GAMBETTA, D. (1988). *Trust: making and breaking co-operative relations* Basil Blackwell. Inc. Cornwall, UK.
- GEIS, G., JESILOW, P., PONTELL, H. O'BRIEN, M. J. (1985). Fraud and abuse of government medical benefit programs by psychiatrists. *The American journal of psychiatry*.
- GLICK, L. (2005). *Criminology*, Boston, MA: Allyn & Bacon Incorporated.
- GOTTFREDSON, M. R., HIRSCHI, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford University Press.
- GOTTSCHALK, P., GUNNESDAL, L. (2018). White-Collar Crime Research. In *White-Collar Crime in the Shadow Economy* (pp. 1-14). Palgrave Pivot, Cham.
- GÖKULU, G. (2010). Kent güvenliği kentleşme ve suç ilişkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-226.
- HIRSCHI, T. GOTTFREDSON, M. (1989). The significance of white-collar crime for a general theory of crime. *Criminology*, 27(2), 359-371.
- JAFAROVA, S. (2009). İşletmelerde Hile Yapmanın Nedenleri ve Sosyal Psikoloji Açısından Değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- KARAKURT, H. (2015). Beyaz Yaka Suçları. *İstanbul Barosu Dergisi*, 89(2015/5), 63-67.
- KAYA, G. (2013). Muhasebe Hilelerinin Vergi Usul Kanunu ve Türk Ticaret Kanununa Göre Değerlendirilmesi ve Mali Analiz Etkileri. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- KOÇAK, M., BATIGÜN, A. D. (2017). Şiddet İçeren ve İçermeyen Suç Davranışları Ölçeğinin (ŞİSDÖ) Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 1(1), 1-11.
- KPMG. 2013. Bir Suistimalcinin Profili. <http://www.dt-audit.com/dosyalar/Bir%20Suistimalcinin%20Profili%202013.pdf> Erişim tarihi: 17/12/2019.
- LANGTON, L., PIQUERO, N. L. (2007). Can general strain theory explain white-collar crime? A preliminary investigation of the relationship between strain and select white-collar offenses. *Journal of criminal justice*, 35(1), 1-15.
- LEASURE, P. Zhang, G. (2017). *That's How They Taught Us to Do It: Learned Deviance and Inadequate Deterrents in Retail Banking*. Deviant Behavior. Published online 28 February. <https://doi.org/10.1080/01639625.2017.1286179>.
- LOYD, L. (2005). GlaxoSmithKline to pay \$150.8 million to Settle Justice Department Allegations. *Philadelphia Inquirer*. September 20, 2005.
- MALKOC, E. (2014). Adli Bilimler ve Duruma Dayalı Suç Önleme.
- MENĞİ, B.T. (2009). Beyaz yaka suçları ve bir uygulama. *Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul.
- MİLLER, J. M., SCHRECK, C. J. TEWKSURTY, R. (2006). *Criminological Theory: A Brief Introduction*. Boston, MA: Allyn & Bacon Incorporated.
- MONTALDO, C. (2017). *Find out What Constitutes a Crime*. ThoughtCo, Erişim Adresi: thoughtco.com/what-is-a-crime-970836.
- MOORE, E., MİLLS, M. (1990). The neglected victims and unexamined costs of white-collar crime. *Crime & Delinquency*, 36(3), 408-418.
- PAYNE, B. K. (2013). *White-Collar Crime*. SAGE Publications, Inc.
- PRATT, T.C., CULLEN, F.T., BLEVİNS, K.R., DAİGLE, L.E., MADENSEN, T.D. (2006). *The Empirical Status of Deterrence Theory: A MetaAnalysis*. pp. 367-395 In *Taking Stock: The Empirical Status of Criminological Theory—Advances in Criminological Theory*, Volume 15, Editors Francis T. Cullen, John Paul Wright, and Kristie R. Blevins. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- REURİNK, A. (2016). "White-Collar Crime": The concept and its potential for the analysis of financial crime. *European Journal of Sociology/Archives Européennes de Sociologie*, 57(3), 385-415.
- SCHMALLEGGER, F. (2004). *Criminology Today: An Integrative Introduction*, 3rd. Ed., *Upper Saddle River, NJ: Pearson-Prentice Hall*.
- SEYHAN, K. (2016). Klasik Okul Teorileri. *Kriminoloji (Editörler: M. Alper Sözer, Ercan Balcıoğlu)*. Nobel Yayıncılık, Ankara, pp. 38-47.

SHAPIRO, S. P. (1990). Collaring the crime, not the criminal: Reconsidering the concept of white-collar crime. *American sociological review*, 346-365.

SPARROW, M. K. (1996). License to Steal: Why Fraud Plagues America's Health Care System. Boulder, CO.: Westview Press.

SUTHERLAND, E. H. (1939). *Principles of criminology*. YB.

SUTHERLAND, E. H. (1940). White-collar criminality. *American Sociological Review*, 5, 1-12.

SUTHERLAND, E.H. (1949). *White Collar Crime*. New York: Dryden Press.

SUTHERLAND, E. H., GEİS, G., GOFF, C. (1983). *White collar crime: The uncut version* (Vol. 58). New Haven, CT: Yale University Press.

ŞEKER, G. (2009). Polisin Kent Güvenlik Uygulaması ve Yönetim Modeli. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Kamu Yönetimi Programı Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İzmir.

<http://acikerisim.deu.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.12397/12263/231402.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Erişim tarihi: 17/12/2019

ŞENTÜRK, F., KASAP, M. (2013). Beyaz Yaka Suçları ve Finansal Yolsuzluklar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 143-167.

ÖZKAN, M. (2016). Neoklasik Teoriler (49-58). *Kriminoloji (Editörler: M. Alper Sözer, Ercan Balcıoğlu)*, Nobel Yayıncılık, Ankara.

TZOUMAKİS, S., LUSSIER, P., BLANC, M. L., DAVIES, G. (2013). Onset, offending trajectories, and crime specialization in violence. *Youth violence and juvenile justice*, 11(2), 143-164.

WEBB, B. (1994). Steering column locks and motor vehicle theft: Evaluations from three countries. *Crime prevention studies*, 2, 71-89.

WEISBURD, D., WHEELER, S., WARING, E. BODE, N. (1991). *Crimes of the middle Classes: White-collar offenders in the federal courts*. Yale University Press.

WORTLEY, R. (2001). A classification of techniques for controlling situational precipitators of crime. *Security Journal*, 14(4), 63-82.